

FİKİRLER

On beş günde bir çıkar ilim ve san'at mecmuası

CİLT: 2

1 AĞUSTOS 1929

SAYI: 42

Musahabe

Tabiat mı, Medeniyet mi?

Tabiatla medeniyet kıymetleri hayatımızın her cephesinde çarpışıyor. Hayat felsefesi yaptığını zanneden bazı kimseleri hatırlayınız.. İnsanların tabiatı ayırdıklarına esef ederler!.. Şehir hayatına bir türlü uyamayan bir nevi sinir hastalarını hatırlayınız, hep inziva ararlar!.. Hele iradesi sönmüş biçareler vardır, hayatının son günlerini تنها bir köyde geçirmek isterler!.. Bazı nazariyecilere göre de tabiat san'atın, ilhamın kaynağıdır. Bütün bu hükümler birbirine irca edilemeyecek kadar manevî vaziyetleri ayrı kimseler tarafından veriliyor. Fakat bu ayrı adamların benziyen bir

tarafı vardır, o da şudur: ne tabiat ne de medeniyet hakkında doğru bir kanaata sahip olmamak.

Eski medeniyet tabiaatta kemal ve mutlakiyet âleminin bir hayalini görüyordu. Ortazaman medeniyeti tabiatı sırlarla dolu görüyordu. Rönesans beşerî kurtuluşu bu tabiatı zannetti. Bizim zamanımızda tabiatın ne maverâî ne dinî ne de ahlâkî hiç bir kıymeti yoktur. Tabiat yalnız fizikî kuvvetlerin sahnesidir. Muasır kafalar tabiata teslim olmak için değil, bu tabiatı kullanmak için gider. Tabiat bizim ne dinimiz, ne efendimiz, ne de üstadımızdır, sade-

ce hizmetkârımızdır. O halde muasır milletlerde «tabiat aşkı, tabiat harsı, tabiat terbiyesi...» gibi sözlerin müsbet bir delâleti olmamalıdır. Yalnız tabiatı kullanmak, tabiatı zabt etmek, tabiatı istifade etmek gibi sözlerin asrî bir kıymeti olabilir. Asrımızın tabiatı müsavat, şahsiyet, sadelik ve samimîliktir. Ben ahlâkta olsun, sanatta olsun «tabiata dönelim» denildiği zaman hep bu manayı anlıyorum.

İstanbul darülfünunu
müderrislerinden

İsmail Hakkı

Tabiat Lâbratuvarlarında

Hayvanların Muhafazası

Biyoloji okutulan mekteplerde muhakkak bir Biyoloji müzesinin mevcudiyeti zaruridir. Müzeyi meydana getirebilmek için tabiatla yaşayan hayvanları elde etmek ve bunun için de hayvanat (Excursion) ları yapmak lâzımdır.

Bu gezintiler, tatlı sularda yaşayan hayvanlar için göllerde, nehirlerde, ırmaklarda ve bataklık mahallerde, deniz hayvanları için denizlerde, yüksek arazide yaşayanlar için yüksek dağlarda, çukur ovalık mahallerde yaşayanlar için ovalarda yapılabilir.

Uzviyet, sathı arzda iklim ve muhite göre tevzi edilmiş olduğundan en küçük uzviyetin da tevzi edildikleri birer muhitleri vardır.

Yüksek erazilerde yaşayan uzviyat yaşadıkları muhitin jeolojik bünyesinde bir tagayyür hasıl olmadan ve muhitin iklimini tadil edecek her hangi bir tabii hadise cereyan etmeden daha aşağılara inmek mecburiyetini hissetmezler. Binaenaleyh her sınıf hayvanları kendi muhitlerinden aramak icap eder. Gezintilerde toplanılan hayvanlar haricî şekillerinin bozulmaması için enest gele kaplara konulamaz. Toplanan şey haşerat ise onlara göre kaplar, deniz göl, ırmak hayvanları ise onların

konacakları kaplar başka başka şeylerdir. Meselâ toplanan şeyin haşerat olduğunu farzedelim:

Bunlar için ağzı geniş cam kapaklı 250-500 gramlık şişeler kâfidir. Bu şişelerin içerisine tahta talaş konur.

Fakat talaşın kalburdan geçen kalın aksamı alınır ve talaş (Ethere Acétique) ile ıslatılır. Eter asetigi hazırlamak için: (bir parça alcool bir parça A. Asetique, bu iki kısım çalkanarak bir iki ay hali üzere terkedilir. ve eter asetik hasıl olur.) Toplanan haşerat bu şişenin içerisine atılır. Hayvanlar bu suretle de öldürülmüş olur. Labaratuvara avdette bu toplanılan hayvanlar teşrih için muhafaza edilecekse alkolde muhafaza edilir ve sırası geldiği zaman alkolden alınır. Disektion yapılır. Fakat teşrih için olmayıpta onu kutularda kuru olarak muhafaza edilmek isteniliyorsa, eldeki mevcut haşerat ve kışriyeler oldukça büyük ve fazla etli ise, fazla muhteviyatını ufak bir çengel ile (Anus) dan boşaltmak icap eder ve eski cesameti vermek için bir cam gubukla içerisine üflenir. Bu şişkinliği muhafaza için de çabucak kurutulur. Bunlar doğrudan doğruya ya havada kurutulur, veya sürfeye çok olursa kalın bir bakır tüp alınır, ısıtılır, sürfeler bunun içerisinden kurutulur. Böceklerin

bacakları daha yaş iken gerilmeli eğer hayvan kurumuş ise nemli kumu ihtiva eden bir şişeye konur, o suretle gerilir. Kelebekler için ayrıca (Etaloire=yayma) aleti kullanılır. Bu hazırlanmış haşerat sırf bunlar için hazırlanmış kutulara konulur. Böcekler her istenilen kutulara konulamaz. Çünkü kurumuş haşeratı yiyen (Mugammetülcenahlar) mevcuttur.

Haşerat kutularının zemini iğnelerin batırılabilmesi için yumuşak olması lâzımdır. Bilhassa zemin mantardan yapılır. Fakat mantar bahalı olduğundan ya yerli (Keçe) lerden ve yahut iyice tazyik edilmiş ot v.s. kullanılır, Zemin bu mantar ve saire levhaları yerleştirdikten sonra üzerine «Parafin» ve «Naftalin» mahlûtu akıtılır, kurutulur. Üzerine temiz beyaz bir kâğıt yayılır, kutu da hazırlanmış olur. Kurutulan hayvanları iğnelemek icap eder. Meselâ kelekleri iğnelemek için sadrın tam ortasından, «Mugammetülcenah» ları sağ kanadın kaidesinden, diğer haşeratı da ya sadrın ortasından ve ya sağ kanadın kaidesinden iğnelenir. Dikkat edilecek bir şey varsa iğneyi batırırken hayvanın «Ayak» larını «Antenlerini» kırmamak lâzımdır. Eger böcek iğnelenemiyecek kadar küçük ise doğrudan doğruya

ruya bir kâğıt üzerine yapıştırılır, kâğıt iğnelenir. Aynı neviden muhtelif böceklerden bazısı batni bazısı zahiri cihetten iğnelenir.

Mühim bir noktaya daha dikkat etmek icap eder, ki o da doğru olarak sınıflara ayırmak, hayvanın ismini havi birer etiketle kutuya koymalıdır. Kutunun içine (Naftalin) küreleri konur. İleride kutunun içinde toz hasıl olursa Tufeylât olduğu anlaşılır, o vakit kutuya «Benzin» ve «Sulfure de Charbon» konur. Bu suretle kutuda gizlenmiş olan «Parasites» telef edilmiş olur. Didan, İsfenciye, Selântere (Coelenterés) gibi yumuşak gayri fıkariyelerin muhafazası için: bunların büyükleri küçükleri vardır. Büyük olursa seksen derecelik alkolde ve ya yüzde on formülde muhafaza edilir. Hayvanların formülde muhafazası için evelâ: yüzde onbeş formül ile tesbit eder, bilâhare yüzde on formülde muhafaza olunur.

Kalkeri ihtiva eden nümuneler varsa formül kullanılmaz. Meselâ, kilsî bir İsfenciye nazarı dikkate alırsak formül içerisinde kalkeri erir. Çünkü formül tedricen asit formige tahavvül eder. O da kalker üzerine müessirdir. Ufak gayri fıkariyelerden (Hydre) lerin muhafazası için: bunların kolonilerini mikroskopik müstahzarat hazırlamak en iyisidir. Bunun için de evvelâ hayvanı tesbit etmeli, tesbit

içinde en kolay usul hayvanı kuvvetli formüle batırmak lâzımdır. Hayvan bahri ise deniz suyunda ve ya bunun tuzlu suda müinhal formül kullanmalıdır. Eger çoktan beri alkol ve ya formülde muhafaza edilmiş hayvan varsa doğrudan doğruya onlardan müstahzar yapılabilir. Naime-lerin yalnız kavkaaları muhafaza edilir.

Fıkariyelerin muhafazası: Balıklar, kurbağalar, sürünen hayvanlar umumiyetle yukarıda zikredilen mayiat içerisinde muhafaza edilir. Eger hayvan fazla cüsseli ise bir kavanoz içerisinde muhafaza edilemez. O zaman doğrudan doğruya derisi hazırlanır.

HURŞİT

Benim Denizim

Göğsümün kudretini denemek ister gibi
Bin arzuyla titredi çılğın denizin kalbi.
Kızıl pembe, mor, siyah ve ölüm kadar sarı
Bin arzu tutuşturdu kabaran dalgaları...
Kızıl, pembe, mor, siyah ve ölüm kadar sarı
Bir alevle yakınca güneş hurçın suları;
Deniz okşandı sanki bir şırbaz eliyle,
Kahkahalar fırlattı ve bu çılğın haliyle
Raksetti, melâlınden, yükselen aya güldü;
Ay bir kuğu hüznüyle dalgalarda süzüldü...

**

Kızıl, pembe, mor, siyah ve ölüm kadar sarı
Bir hüznle titredi kamerin ışıkları...
Ey deniz, mağmum deniz! derdin ne kadar engin,
Ölümden daha korkunç mehtapta solgun rengin...
Altır: saplı bir hançer gibi kalbinde kamer
Geziniyor göğsünde en hazin titremeler...

**

Kızıl pembe, mor, siyah ve ölüm kadar sarı
Bir rüzgârın elleri ürpertti kayaları...
Ayın mahzun ışığı sularda soldu gitti;
Ne kadar şendi mehtap, ne kadar mahzun bitti...

Ahmet Mümtaz

YENİ MEKTEPLERDE TEDRİS USULLERİ

- 7 -

FİZİK, KİMYA TATBİKATI

E) Elişleri, aletlerin imali.

Fizik kimya ameliyeleriyle elişleri müstemirren birbirine merbuttur. Tecrübeleri tahkik için lâzım aletleri talebe bizzat imâl etmek mecburiyeti-ndedir.

Bu vadide yapılan her şeyi burada saymak uzun olur. Bu meyanda manivelalar, makaralar, kuvvetlerin muvazeneti, ecamın sukutu kanunlarını izah eden aletler, sathı mailler, Atot makinaları tulumbarlar, tazyik aletleri, Barometro, mikyası rutubet, buhar makinaları, kondansörler, teshin kapları, küçük şekilde tayyareler, su tesviyeleri, Pil, Telefon, rakkas v. S, vardır.

Çocuklar basit aletleri imâl etmekle beraber, mudil ve imali güç olanların Lâbaratuvarlarda istimalini öğrenirler.

Bütün bu meşguliyetlerin maddi manevî cihetten muzaaf ehemmiyeti vardır.

1) Evelâ, çocuğa kendi eseri olan aletlerle yeni ilmi tekniğin mahsulleri arasında mukayese yaptırarak, müte-reddit, kararsız ve şüpheli olan murahik ruhuna nate-mam alellerin veremeyeceği (Tecrübi sıhhat-certitud Experimental) ı vermek imkânı vardır.

2) Aynı zamanda bu faaliyet talebeleri tam ve kat'i ölçülere alıştırmak, usullerin

ilmi karakterine imale etmek demektir.

Bu sahada malûmatı tas-rih ve tavzih eden kemmi düsturlara, riyazî ifadelerle de azamî ehemmiyet verildiğini kaydedelim.

F) İlmî usul zihnizeti ve pratiği vermek

Yeni mekteplerde takip edilen tedris usullerinin hedefi hadiseleri hafızaya yığmak değil, çocuğa ilmi usulün mahiyet ve ruhunu kavratmaktır. Bu usul (Taharri ve konturol zekâsı) suretinde ifade edilebilir. İlmî mefhumlar sade tecrübelerle, malûm esaslarla, yevmî hadiselerle verilir, yukarda arz edilen müşahade ve tecrübe usullerinin yardımıyla müşahhasan müçerrede, hususiden umumîye doğru gidilir. Talebe elinden, gözünden geçirdiği hadiseler mecmuasından kanunlara isâl edici neticeleri bizzat çıkarabilecek, tabiri diğerle umumî fikirlerin büyük hatlarına, terkihi görü-şlere yükselebilecek bir seviyeye getirilir.

G) Fizik, Kimya tedrisatının ameli mahiyeti

Sinaat hayatında müşahade-ler, fabrikaların, umumî mesai mahallerinin ziyareti.

Tecrübeleri tahkik, şahsi taharrilere devam, Fizik, Kimya tesisatını, kanunları bulacak aletleri imâl, mefhum-

ları, mutaları keşif ve ibda en mühim lâbaratuvar faaliyetleridir.

Fakat bunlarla beraber fabrikaları, imalâthaneleri, umumî mesai yerlerini gördüğü için talabe ilmi tetkik taharri ve cehitlerinin ameli sebeplerini sinâî hayatın canlı eserleriyle temas ederek kavrar

Tedrisat, Fizik, Kimyanın bu güenkü tatbikatına, sinâî usulleri gösteren fikir ve hadiselerle istinat ettiği takdirde çocuk bütün cehdî mesaisinin neye yaradığını seyahatlarla daha eyi anlar. Onun içindir-ki yeni mekteplerde bu sahada bilâ fütur yapılan tetkik ziyaretleri pek kıymetlidir.

Şimdi bu seyahatlar esnasında elde edilen canlı malûmatı göstermek için yine talebe mecmuasından bazı iktibaslar yapıyoruz:

Mayyatın tetkiki için 3 günlük seyahat

A) Luviyerde

Bu smestrin seyahatları Fiziğe tahsis edildi. Tazyiki mayyat bahsını yeni tetkik etmiştik. Bu bahus için (Luviyer) in su ile müteharrik Asansörlerini ziyaret etmekten daha istifadeli bir tatbikat fırsatı yoktu.

27 Kânunu sanide (Luviyer) trenine bindik. Saat 1,30 da vasıl olarak doğruca merkez kanalına teveccüh ettik. Bu kanal Brükseldeki (Şarlörüva) kanalının teşebuatını

(Mon) kanalına rapî etmek üzere yapılmıştır. 18775 deki kanun projesinin esbabı mucibesinde « Bu kanal Belçika maden havzalarının mütenevvi mahsulâtından ve muhtelif sinâî imalâthanelerden daha büyük istifadeler teminini mucip olacaktır » deniyordu.

Filhakika Bu kanal (Konda) ile (Liyej) arasında Belçikanın bütün maden havzalarını birleştirerek hiç münkati olmayacak bir hat halinde seyrü sefere müsait kılacaktır. Bu sayede (Mon) un kömürlerinin Fransanın şimali, Flândr, Liyej ve Hollânda havalisile münakalesi pek kolay olacaktır. 15 dakika kadar kanalı takip ettikten ve futuğraflar aldıktan sonra sorduğumuz suallere müsaraatla cevap veren bir ustanın idaresindeki (1) numaralı Asansörü ziyaret ettik.

İşte yerinde aldığım notların hulâsası:

Merkez kanalının seyrü sefere müsait alarak birleştirdiği yollar arasında (89 metre 477) lik azim bir seviye farkı vardır. fakat 21 kilometre uzunluğunda olan bir kanalda bu seviye farkı tamamıyla ayrı şekilde ikiye inkisam eder. Birincisi takriben (70) metro farklı (7) kilometre uzunluğunda, ikincisi (20) metre farklı (14) kilometre uzunluğundadır.

(1) Numaralı Asansörün suları toplamağa mahsus iki muvazi havuzu vardır.

Her biri iki metre kutru-nda dökme bir pistonu hami-

ldir. Bunlar (2 metre 10) kutrunda bir çendere içine daldırılmıştır.

Havuzların genişliği (5 metre 80) uzunluğu (84) metredir.

Suyun irtifai çeken havuzda (2,40), indiren havuzda (2,72) metredir. Bu (0,32) metrelik su irtifai farkı (79) tonluk bir siklet teşkil ederki havuzları harekete getirmek için kâfidir. Bu su fazlası fevkani su bendinden alınarak tahtani su bendine boşaltılır.

Bir taraftan kanalda diğer taraftan havuzlarda su cereyanını kat eden muhtelif kapak tertibatı vardır.

Bu kapakları hareket ettirmek için fevkani bendden gelen ve (14) metre irtifadan sukut eden (40) Atinosferli bir su ile müteharrik kuvvetli turbin vasıtaları vardır.

Hulâsa; su ile müteharrik asansörler iki kefe yerinde olan iki havuzile div cüsse bir terazidir.

(1) numaralı asansörün bir manevrası bir çeyreksürer. Bu Asansör inşaatının heyeti umumiyesi (500,000) franga mal olmuştur.

Bunu müteakip (2) ve (3) numaralı asansörleri ziyaret ettik, Bunlar henüz inşa olunmakta, ve birinciye nazaran bazı tadilatı ihtiva etmektedir. (1) numaralı asansör tamamilen ikmal edilmiştir. Diğerlerinin kanal ile beraber resmi küşadı icra edilecektir.

B) Jilepte

Seyahatımızın ikinci günü (Jilep) bendlerini ziyarete tahsis edildi. (Dolhayn) a kadar trenle gittik, ondan öteye bendlere kadar yaya

yürüdük. Bu bendlarin niçin ve nasıl yapıldığını her kes bilir. Bunun bazı teferruatını hatırlatmak istiyorum:

Eskiden (Veriye) şehri (Vesdr) nehrinin boya ve yıkama işine elverişli olmuyan çok kalkerli, pis ve gayri kâfi sularile muhtelif yün mensucatı imâl ediyordu. Bir nevi musibet olan bu hale bir çare bulmak lâzımdı. Bunun için (Jilep) vadisinde bendler vücud getirerek vasi bir ihtiyat deposu açmak lâzımdı. Yapılan bu bend mümkün olan her şeyi temin etti.

Bendin eb'adı hakkında malûmat :

İrtifa (47) metre, kalınlık zirvede (15), temelde (66) metre, uzunluk (235) metre. Su tesirine mukavemet etmesi için bend hafifçe mukavves olarak inşa edildi. İnşaatın yekûnu (258323) metre mik-abı, inşaatın sikleti umumiyesi (400) milyon kilogram tahmin edilmektedir. Bu kitlenin bir Şömendöferle nakli için onar tonluk (80.000) vağon lazımgelir. Buda (40) kar vağonluk (2000) tren eder. Bu trenler uç uca getirilse (500) kilometre uzunluğu olur. Bu mesafe (Ostand) ile (Arlon) arasındaki mesafesiün iki mislinden fazladır!

Bu azim inşaatın üstünde (8) metrelik bir taş sütun üstünde (13,50) metre irtifasında bir aslan heykeli vardır.

Bu bend ile vücade getirilen göl (80) hektarlık bir satha ve azamî (12238916) metre mik'abı suya maliktir. Bu bend inşaatı (7) milyon franga mal olmuştur. (7)

senede ikmal edilmiştir.

E) Zebrugda

Sabah saat (7) ye doğru şimal istasyonundan trene bindik. (Heyst) e vasil olunca sahilin taze havasını doya doya teneffüs ettik. Hava epeyce souktu. (Zebrug), (Heyst) den yaya olarak bir çeyrek uzaklıktadır. (Zebrug) un güzel dolma limanını bir an evvel görmek arzusu ile yolu (7) (8) dakikada kat ettik.

(Zebrug) limanı hakkında şu malûmatı aldık:

(Brug) şehri kurunuvustada kürei arzın en ehemmiyetli limanlarından biri oldugundan buraya (Şimal Venediği) denirdi.

Bu şehir yavaş yavaş kumla dolan (Zvin) namındaki deniz kolu vasıtasile şimal denizi ile münasebette bulunuyordu. Bu deniz yolunun tıkanması ile birlikte şehrin namü şöhreti de gayboldu. Ozamandan beri duraya (Ölü Burug) denilir.

Kral (11) inci Leopolt bu şehrin tekrar ihyasını düşündü. Bunun içinde doğrudan doğruya denize bir medhal açmak lâzımdı.

Fakat (Burg) şehrinin kanalını yalnız denize kadar uzatmak kâfi değildi. Aynı zamanda sahilde ticaret gemilerini celbedecek kabiliyette bir liman tesisi de zaruri idi. (Brug) da bu liman yoktu.

Eğer müteşebbislerinin emellerini kuvveden file getirmelerine inanmamaları gibi bu azim inşaatı faydasız bırakan bir kanaat mevcut olmasaydı (Zebrug) şehri bu noksanı imlâ edecekti.

Burada üç çeyrek süren

bir dalga kıranın ihata ettiği bir iskele vardır. Dalga kıranın uzunluğu (2487) metredir; Bu rıhtım evvelâ sahilten şarka doğru kıvrılarak ayrılmakta ve yine sahile muvazi olarak nihayet bulmaktadır.

Rıhtımın muhafazası altında (11) metre genişliğinde iki demir yolunun geçmesine müsait olacak kadar bir dolma vücutte getirilmiştir.

Bunu takip eden ikincisi (250) metre uzunluğunda bir hendektir. Burası dalğa kıranın arkasındaki iskele içine su cereyanını temin ederek oradaki çamurları azaltır.

Üçüncüsü, iki kısmı ihtiva eden bir dolmadır.

Biri iskeleye doğru gemilerin yanaşması için bir ko-

rdon ile nihayet bulan, ve (27) metre genişliğinde bir dolmayı tutan (17,15) metre uzunluğunda bir rıhtımdır. Kordon duvarı üstünde şimdi faydasız bir halde duran hangarlar, elektirikli vinçler, vardır.

İkincisi, yine dalğa kıran vazifesini görür, ucunda fenerli bir kulecik vardır.

Bu divcüsse inşaat (55) tonluk beton blokları denize indiren kuvvetli elektirik vinçleri çalıştırılarak altı senede (38) milyon sarf ile vücutte gelmiştir.

Gelecek makalelerde arzı istihşalât ile meşğul olan Fizik Kimya müesseselerinin ziyaretlerinden bahsedeceğiz.

Ahmet Hikmet

Gelmediğin Akşamlar

Belki görürüm diye bir an seni geçerken
Bu akşam da gözlerim kara yollarda kaldı
Gelmedin; son yadigâr son bir hatıra senden
Gözlerimde tutuşan hayalin arda kaldı

Bu akşam da gözlerim dalgın seni arıyor
Gececeğin yollara takıldı gene kaldı
Bak sular gölgelendi her taraf kararıyor
Sen görünmedin yine bağrımı ateş aldı

Görsem seni yanarım görmesem çıldırırım
Can evimi gözlerin bilsen nasıl kanatmış
Kaç akşam bu yollarda yandı tutuştu bağrım
Rabbim seni bu kadar güzel nasıl yaratmış

Geçerken bu yollardan rüzgâr şakalaşırda
Dağılan saçlarınla kapatır gözlerini
Tanrım bile vurulur o an da görse seni

Bazen yine inerken görürüm o bayırdan
Rabbim seni göklerden indiriyor sanırım
Önünde bir günahkâr kul gibi kıvranırum

Haşim Nezihi

KABLELİSLÂM TÜRK SAN'ATI

Garblılar! son zamana kadar islâmiyetten evvelki Türkler sanat ve milli harsın mevcudiyetini kabul etmiyorlardı. Türkleri; sanat, milli vahdet ve harsından mahrum; daima altında yağız bir at, elinde pala geçtikleri yerleri kan ve ateşe boyıyan, hulâsa medeniyet havzasına yabancı bir ırk telakki ediyorlardı.

Bu telakkiye garbın kör taasubu da inzımam ettikçe, türk medeniyetini yakından tetkik etmek: bin bir gece efsaneleri gibi bir fantazi telakki ediliyordu.

Bununla beraber türklerin tarihi ile meşğul olan, Türk düşmanı mutaassıp garp müverrihleri, yakın zamana kadar, kendilerine mahsus milli bir sanatın mevcudiyetini inkâr ediyorlardı. Onlarca, türklerde bir sanat olsa olsa, akın ettikleri beldelerin ve milletlerin asarı sanatını taklit idi. Hatta selçukileri ve onlardan evvel gelen eski mogolları bile türk akvamından uzak tutuyorlardı ve selçukileri Türk sanatı ile Asur, Arap, İran, Hint, Çin, Bizans sanatı arasında bir mütevassıt ve bir mukallit olduklarını iddia ediyorlardı.. Halbuki son devrin Türk hars ve medeniyetini en iyi anlatanlardan bilhassa (Macar Enistitosu Turkoloji mütehassısı « Strogoski » ve onun kıymetli muavini « Hanni glock ») islâmiyetten evvelki Türklerde milli bir sanat, hem canlı ve plâstik bir sanatın mevcudiyetini bir çok lâyemut Türk asariyle izah ediyor. Bir taraftan Asuriler; bulutlara yükselen yedi renkli yüksek kuleleri ile, kuvvet ve taşkınlık gibi evsafı haiz, kanlı taht olunmuş müzeyyen sarayları yaratırken; diğer tarafta Türkleri (1118) kumusa atlı güzel beldeler tesis ve pişmiş tuğlalardan mamul üç katlı heybetli kalelerle şirin beldelerini müdafaa ediyorlardı...

İşte bu izahat bize avrupanın henüz medenî ve içtimâî teşkilâtından mahrum kanlı bir esareti altında inlerken Türkler; nefis sanatları ile ve mimaride muazzam ibdalariyle meşğul olarak yüksek ve medenî şehirler tesis ediyorlardı! Ve yine Türklerin sanat ibda sahasında hiç bir milletten aşağı kalmıyan ve hatta diğerlerine faik olan yaratıcı varlığından da bahsediyor. At, Bayrak, Çadır ve millet duygularının türklerce dinden fazla bir kıymet ve kutsiyeti haiz olduğu malum. İşte bu milli ve mukaddes eşyalarını resim heykel ve mimariye ebedileştirmek istediler...

Abide mabet ve binalarına mukaddes tanıdıkları çadırlarının şeklini verdiler Nefaset ve bediaperver olan Türkler çadırlarının dahilini nefis ipek ve sırma işlemeli halılarla, altın ve gümüş ibrikler, madenî heykeller, altından mamul tavus kuşunun sırtına yatırılmış bin bir renkli çiçeklerle

müzeyyen sedirler.. sathında hayvan renklerinden müteşekkıl altın ve gümüş evani ve saire ile müzeyyendi. Bu devre ait asardan bazıları elyevm Petersburg (Ermitaj) müzesinde mevcuttur. Bununla beraber, bu asarın kıymeti ihtiva ettiği madeninde değil; mahiyeti sanatkaranesindedir.

Türkler mabet ve türbelerinin harici çadırın kıvrımları ve saçaklariyle dahilini halı taklidi tezyinat ile tuğla ve sert mermer kuvvetli ruhlarının arzu ettiği şekli yaratmaları hiç şüphesiz sanatı mimarî sahasında mühim bir tekâmüldür.

Zaten biz Türkler, ezelden beri kuvvet ve kudretli olduğumuz gibi sanat sahasında da mübdi bir millîetiz!...

(Ebudelfi muarripni muhelhel) in eski türkler zamanındaki seyahatnamesinde: « dokuz oğuz » hükümdarının (beş fersahlık mesafeden görünen ve yüz adamı istiap edilecek cesamette altından bir çadırı olduğunu) söylüyor. Aynı zamanda eski türkler kendi hakanlarının, bazen çin hakanlarının ve bazende cenaze merasiminde ölen zâtın menkabelerini duvarların cidelerine resim ve heykellerle tasvir ederlerdi. Abbasî Halifesi (Mutesem) in (Samra) da maiyetindeki türk askerleri için yaptırdığı müzeyyen bina: ilk Türk sanatının şah eserinden biridir. çünkü Mutesem bir türk anasından dünyaya gelmiştir. O türk kanı

türk ruhu ve türk harsı ile vücut bulmuştur. Aynı zamanda Samrayı inşa edenlerin ekserisi türk san'atkarlarıdır. bunun için Samra başı başına bir türk eseridir diyebiliriz. bu binanın başlıca evsafı:

(Alçı-Sıva) tezyinatıdır. Türklerin tezyinat şubesinde kendilerine has bir nefasetle ibda ettikleri (Alçı-Sıva) tezyinatı kendilerinden sonra gelen milletlerde asırlarca (model) ittihaz edilmiştir.

(1) Türkler bazen (Bark= türbeye yakın binalar) inşa ettiler. İşbu binaların duvarları üzerine mezkûr mahalde yatan kahramanın, heykelini resmini ve hayatının mühim sahnelerini tersim ederderdi. Hatta orhun kitabelerinden de anlaşıldığına nazaran Türklerin dahiline altundan mamul arslan statüleri, resimler ve şiirler hakkedilerdi. Ve yine orhun kitabelerine nazaran eski türk ve moğol asarında çin san'atkarlarının çalıştıkları görülür. Fakat, burada çin san'atkarları hür çalışmadılar; efendilerinin türk hakanlarının emir ve arzularına muti kaldılar. bunun için eski türk asarında çin tesiri az hissedilir (1) türkler hariçten her ne almışlarsa onu türkleştirmişlerdir.

Arap, Acem ve çinden aldıkları motifleri ince hassasiyeti ile muazzam dahasının olanca kudretini mezc ederek ve daima orijinal eserler ya-

[1] Yeni mecmua sayı (59)

ratmışlardır. Binaen aleyh sayılarında samimi oldukları için eserleri de orijinaldir. Zira Türkün kahraman ve fatih ruhu hiç bir zaman taklide tenezzül etmemiştir.

Bilâkis bazusunun kuvvî zekâsının cevvaliyeti, hissini inceliği ve ruhunun yaratıcılığıyla fethettiği ülkelerden daha uzaklara kadar san'at ve harsını hakim kılmıştır!

Kablelislâm türkler yalnız (Alçı-Sıva kabartma tezyinat ve nakış) gibi (Organ) sahasında kudreti san'atkaranelerini tüketmemişler büyük mimari esaslarında, vücudu insanî nisbetlerinde de pek kıymetli kaideler vazetmişlerdir. Vatani gibi kıskandıkları çadırlarının şeklini mimaride temsil etmeleri san'atın da irişilmez bir mevhibe şanlı ve mes'ut bir mazhari-yettir.. Ne mntlu biz türklere ki; doğdumuzdanberi, Arap, Hint, Acem ve bizansın dimağı yoran, akli durduran, hissi şaşırtan ve yüz bin halk ile gözleri kamaştıran bin bir füsunlu müşevveş san'atlarının derinliğinde boğulmamışlar millî benliklerini kaybetmemişler.. Ve bilâkis millî ve mahallî ananalarına sadık kalmışlardır. Ve bu sebeple o lâyemut eserleri vücade getirdiler. hülâsa islâmiyetten evel türkler bizim bu günkü taklidi ve mütereddi san'atımızdan çok samimi ve orijinal vücade getirdiler.. itikadımca bu günkü türk sanayi nefise-

sinde hakiki bir rönesans olabilmek için; garbın tekniği ile ecdadımızın, bilhassa islâmiyetten evelki türklerin de orijinal asarını müşekkifane bir surette tetkik ederek; oradan aldığımız feyyaz ilhamları ruhumuzun samimi ve ateşinin renkleriyle tevhit edilmiş bedii asara muhtacız. türk dünyası; bu rönesansı yaratacak o meçhul dahiyi hasretle bekliyor! yoksa sade garbın bizim için kuru ruhsuz tekniği millî harsımızın tekâmülüne faide vermez. şüphe yok bu tekniğin ilmi bir kıymeti vardır. O da ancak; millî tarihimizin, kadim millî san'at hülâsa harsımızın tetkik usullerini öğretir. Ve bu millî tetkik usulüne ihtiyacımız aşikârdır. Eğer millî san'atlarımıza harsımızı çevire, şimdiye kadar olduğu gibi ihmal ve lâkaydimize devam edersek san'at ve medeniyet sahasında yabancı zevkleri taklide mahkûm ve ruhi bir esareti mutlaka içinde mahsur kalırız..

Temenni edelim ki türk san'atkarlarımız garpta aldıkları tetkiklerini bir azda, ecdadımızın yarattıkları o lâyemut eserlere tevcih etsinler hiç şüphesiz orada, bu günlük kozmopolit san'atımızdan büs bütün başka, türkün necip ruhu gibi nezih ve samimi bedialar keşf; ve bu bediaların ihtiva ettiği kudreti, san'at huzurunda kemali hürmetle secde edeceklerdir!..

Ressam ve Muallim

M. Turgut

(Gustave le bon)dan

Kısa Hakikatlar

Fikir; yalnız iken hareketsizdir; onu his şekline sokunuz, dünyayı idare eder.

**

Hakikat diye kabul edilen yanlış bir fikir; avamın ruhu üzerinde tamamıyla hakikat imiş gibi müessir olur.

**

Her devir; dinî siyasi, içtimai bir kaç mahdut fikir tarafından idare edilmiştir. Ancak doğan ve sonra ölen bu fikirler; büyük harabilere sebep olmuştur.

**

Dinî veya siyasi bir umdenin akli kıymeti ehemmiyetten aridir. Onda aranacak yegâne unsur; ruhlar üzerindeki müessiriyetidir.

**

Yeni bir iman; kıymeti ne olursa olsun, daima hissiyat ve zekânın büyük bir münebbihidir.

**

Beşerde faaliyeti uyandıran ruhi unsurlardan en kuvvetlisi rekabettir. Sosyalistlerin tahayyül ettiği gibi bunun kaldırılması, bütün terekkiyatı durdurarak umumî bir sefalet doğurur.

**

Cemiyetler, mazide vahimelere uyarak mes'ut olabirlerdi; bu gün vahimelere büsbütün yabancı olan iktisadi zaruretlere uymak mecburiyetindedirler.

**

Eğer harpler; faidesiz bir hale getirilirse, ortadan kalacağı temin olunuyor. fakat tarih bu güne kadar bu iddiayı teyit etmemiştir. Harbi yapanlar faidesine kani ol- duktan sonra faidesiz olması artık şayanı ehemmiyet değildir.

**

Fikri istikrarsızlık, çabuk kazanmak ihtiyacı, mümtaziyetten nefret; son asrın tehlikeli karakterleri arasındadır.

**

Harp sebepleri; tarihin her devrinde değişmiştir. Evelce haset, dinî ihtiraslar, ve istifadeli zafer ihtiyaçları bu sebebin başlıcalarıydı. Bu gün ise milletler arasındaki nefret ademi itimat ve izzeti nefis mes'eeleri harbin tehditkar sebeplerindendir.

**

Avrupa medeniyetinin bütün istikbalî şu mes'eelin

halline vabestedir;

Orduların çarpışması yerine adli bir usul kona bilirmi?

bu güne kadarki bütün adli usuller, hüsnü kabulden mahrum olduğu için neticesiz kalmıştır.

**

İnsanların, hakikat yeri-ne hayallerle sevk edilmesinin kolay olması şundandır ki hakikatta ekseriya pek az bulunan ümit; hayalde pek mebzuldür.

**

Tabiatın hadiseleri değişmez, fakat bunların ifadesi daima değişir, işte bu değişmeler ilmi terekkiyi meydana getirir.

**

Atalet hadisesi haricen bize öyle görüldüğü halde tabiatın tanımadığı bir beşerî telekkidi. Son keşfiyat göstermiştiki sabit bir kaya parçası baş döndürücü bir sür'atle hareketi devranîyelerini yapan elektrik atomlarından mürekkeptir. Görünen madde, görünmiyen maddelerin tekâsüfünden ibarettir.

Kemal Turan

Gözler

Baygın bir sükût içinde sevgilimle diz dize ve göz gözeyiz . Bu gözlere uzun uzun , derin derin bakmak için .. Bakmak ve doymak, bakmak ve kanmak için içimde hiç doymıyan bir açlık ve hiç kanmıyan bir susuzluk var..

Gözler .. Gözler ... Çok renkli ve pek çok pırıltılı gözler ...

Bu gözlere hayran hayran bakıyorum . Baktıkça içim titriyor . Öyle bir iç titreyişi ki bu : Yüksek dallara kurulan salıncağın her iki tarafa havalanışında hissedilen iç titremesi gibi...

İçimde bir çırpınış var . Bu öyle bir çırpınış ki : ancak, kanatları serbest bırakılarak ayakları hoyrat bir elde hapsedilen mazlûm ve ürkek bir güvercin kanatlarını böyle çırpır.

Gözler .. Gözler ... Baş döndüren ve göz karartan gözler.

Sanki yüz katlı bir binanın yüzüncü katındayım .. ve bu yüz katlı binanın yüzüncü katından yere bakıyorum . Ve sanki saniyede bir milyon devir yapan bir pervane sür'atıyla saniyede bir milyon defa bir milyon saniye dönmüş, dönmüş ve birden durmuş gibiyim.

Sonra .. Aysız ve yıldızsız geceler kadar karanlık, aysız ve yıldızsız geceler kadar nihayetsiz gözler...Böyle bir gecede birbirine omuz veren dağ başlarında yalnızım . İçimde şimşekler çakıyor.. İçimde zelzeleler var. Ve içimde zincirlerini kıran deliller var.

Görmek , görüpte ölme-
mek için gözlerimi kapattım.
Sevgilim de kapattı. Ruh ru-

Unutmam Seni...

*Dünya toz duman olup bitse unutmam seni,
Canım uçup tenimden gitse unutmam seni,
Unutmam seni yavrım topraklarda çürüsem
Üstümde yeşil otlar bitse unutmam seni...*

*Görmesem çıldırdım seni bir an yanımda,
Gözlerin gönlümdeydi, bakışların canımda ,
Aşkın bir alev gibi yanardı hep kanımda,
O günler hayal olsa, yitse unutmam seni. [1]*

*Boğuşta yere vursa, ruhumu nisyan seli,
Kül eyleyip savursa, aşkımı hicran yeli,
Felek yakıp kavursa, ecelin zalim eli,
Gönlümü didik didik ditse unutmam seni...*

Sivas

Cenap Hurrem

[1] Yitmek, gaip olmak. (Yitmek)

ha bakıyoruz . Ruhumla görüyorum ki , nurdan bir çağlıyanla yıkanan ter temiz ruhunda inciden köpükler var . Ruhiyle bu duygulu bağrımın içindeki ruhumu görüyor ki , kendisi için hazırlanmış ve fakat yazılmıyarak orada mahkûk kalmış satır satır alevden mısralar..

Gözlerimi açarken kap-kara bir düşünce beynimde ihtilaller doğurdu.Ya bu gözler kapanırsa ? görmek değil , görülmek için yara-

tilan bu gözler ebediyen kapanırsa ?. Bu an içimden bir çığlık koptu, he. y...yy hey!

O zaman o zaman , pençesine güvenen hangi kaplan beni zaptedecek ? Kanatlarına güvenen hangi kartal bana yetişecek ? O zaman ben bir belâ olurum Ozaman ben bir kıyamet olurum. Ve o zaman allahın gazabından korkar gibi ben-den korkunuz.

Eşref Sabit

EFEZÜS HARABELERİ

— Geçen nüshadan mabait —

Kapının üzerinde düşen firizlerde latince « İmprator Avgustos ile zevcesi Lirya , Torunu Ağripa ve kerimesi Yulya namlarına Maçeos Mitiridates tarafından ithaf olunmuştur. »

İbaresini havi yazılar mahkûktur . Deliklere nazaran bunlar tunç kakmalıydı . Bu kapılardan pazar yerine Ağraya girmiştik ; burası seksen metro uzunluğunda müteaddit mağaraları ve ortası vasi bir meydanlığı havi idi . Kadim şehirlerde Ağuranın geniş meydanlıkları halk için ictima yerleridi . Burada nutuklar söylenir , talimatlar alınırdı . Pazar yerinin garbi dilındaki kapı çarşının asıl kapısıdır . Buradan biraz ilerleyince (Klot) mabedinin kapısına gelmiştik. Bu mabet yani bülbül dağı eteklerine doğru inşa edilmiş zarif bir mabettir.

Burası Bizanslılar zamanında kiliseye tahvil edilmiştir.

Burayı ziyaret ettiğimiz zaman saat on ikiyi bulmuştuk. Tarihî kütüpaneye dönmüştük. Mermerlerin üzerine oturduk , yemeklerimizi yemeğe başlamıştık . Aziz Beyin himmetiyle harabe bekçileri bize ve bütün ziyaretçilere su dağıtmak iyiliğinde bulundular . . . Tam bir saat burada harabeler karşısında en derin hayretlere dalarak geçen asırları gözümün önünde canlandırdım .

Yüz binlerce esirin hayatı bahasına yapılan bu muazzam eserlerin , saltanatların yerlerinde şimdi yeller esiyordu . Burada ne fani bir heves, ne de kanlı sahneleri bulunuyordu. Selçukîlerin, Aydın oğullarının ak denize doğru buradan zaferle geçişlerini, bin bir diyardan getirilen yorgun ve sefil esir kabilelerinin perişan yürüyüşlerini seyrediyordum . Rabbim , tarih ne kadar nankör ve biamandır!..

Bu enfes bir san'atı mi-mariye malik harap ve metruk kütüpanenin ibretli kitabeleri karşısında insanlığın aczini bir kere daha görerek içimi çektim . Maziden istikbale ilim köprüsü kuranların emeklerinin ne kadar boş olduklarını bir kere daha anladık . Bu harabeler bugün bize eğer bir heyecan veriyorsa bu şüphesiz karışık, derin ve esrarlı devirlerin bizde uyandırdığı ani tesirlerden ileri geliyor. Biraz istirahat ettikten sonra tekrar seyahatımıza başlamak üzere kalkmıştık. Bu defa istikametimizi Bülbül dağıyla Panayır dağı arasındaki dar bir vadiden geçmek suretiyle şarka doğru çevirmiştik.

Henüz ne oldukları keşfedilemiyen bir çok enkaz arasından milâttan iki asır sonra vücuda getirilmiş bir (Odeon) binası önüne gelmiştik . «42» metro tulünde bir cepheye ve 1400 kişi istibasına kâfi gelen bu bina «Anfes Teatr» şeklin-

dedir . Buranın karşısında ve «200» metro mesafesinde «15» metro irtifaında görülen bir bina Romen devrinden kalma (Nenfeon) denilen bir çeşme vardır.Yollarımız fenalaşmıştı. Patikalardan, dikenler arasından geçiyorduk.Halk arasında Kızlar sarayı diye anılan (Jımnaz epistolepre)ye gelmiştik. Bina harap olmakla beraber hâlâ vekarını muhafaza ediyor; binanın tarzı inşası Hellepistik ve Romen olmak üzere iki devreye aittir.Yoldan incirliklere giderken Panayır dağının şark eteklerinde garip inlere tesadüf ediyorduk. Yollarda köylü ve Selçukîhların eski kiremitleri topladıklarını görüyoruz . Altında defineler yatan bu ölü şehrin üzerinde köylü çift sürüyor .

Biraz daha yürüdükten sonra eshabı Yusufun buluduğu inlere , yer altı mezarlarına gelmiştik . Ashabı kehif hakkında « Tefsirül mevahip Tercümetülmevahip » de kâfi derecede malûmat vardır. Yer altı mezarlarına «Katahomp» denilmektedir. Burası vâsi bir kabristan halinde bulunmaktadır. Hristiyanlığın ilk zuhur ettiği zamanda putperestlerin zulmünden buralara iltica eden zavallı hristiyanların bu galerilere ebedî bir uykuya daldıkları anlaşılıyor. Katahomp la hristiyanlara mahsus timsalleri havi resimlerle tezyin edilirdi; en çok yapılan resimler Gövercin. Gemi, Kuzu, ve

asma resimleridi.

Netekim buradaki deslik bazı bu menkuşatın izleri görülmektedir. Ashabı kehfın mağarası 1560 senesine kadaz mevcut idi. Bilâhare harekâtı arz neticesinde toprakla örtüldüğü zannedilmektedir. Burası da 926 senesi hafriyatında meydana çıkarılmıştır.

Milâttan «59» sene sonra meşhur Tarsuslu (Pavlos) İncilin ahkâmını putperestlere telkin için Yunan şehirlerini gezerken efese de uğramıştır.

Kata hompları geçtikten sonra önümüze Selçuk eserleri çıkmağa başlamıştı.

Şurada tek minareli tuğladan yapılmış bir cami, ötede bir hamam enkazı, biraz daha ötede yolun sağ tarafında bir mesçit görüliyordu; mesçitin yanında (Artemis)mabedi vardır. Bu mabet bugün kâmilten ortadan kalkmış bir vaziyettedir. Bir zamanlar acayibi seb'âi âlemden sayılan bu Di-yana mabedi hakkında ilk tetkikatta bulunan Arkeölog Mister «Vod» olmuştur. Artemis mabedi bir kaç defa yanmış ve yeniden yapılmıştır. Lidya hükümdarı «Krezüs» tarafından yapılan ilk mabet «Eraşrai» tarafından İskenderin doğduğu gibi yakılmıştır. «365 milâttan evvel» sonra mabet İskenderi kebir tarafından yeniden yapılmıştır. Bu mabet milâttan 262 sene sonra harap olmuş ve nihayet

(1) Ashabı kehf (Efsus) şehrinden çıkmışlardır. Bunlar (Dekyanus) un zulmünden kaçan altı gençle bunlara sonra iltihak eden bir çoban bir de (Kıtmir)ismiyle zamanımıza kadar intikal eden yedi naimlerdir.

enkazından muhtelif zamanlarda istifade edilmiştir. [2] Geze geze yorulmuştuk.Selçuk ve islâm eserleri bize başka bir heyecan vermeğe başlamıştı. İhtiyar ağaçların altından eski yıkık Selçuk kalelerinin önünde diz cökmüş geniş getiren develer, bol şalvarlı köylü kadınları, sazdan yapılmış evlerden bizi seyreden ürkek çocuklar ve harap geçmelerin arasından geçe geçe muhteşem ve nefis bir Selçuk şah eseri olan Aydın oğlu İsa Bey camiine gelmiştik. «57»metro tül ve «51» metro arzında bir saha üzerine müesses olan bu bina Di-yana mabedinin enkazından istifade edilmek suretiyle yapılmıştır. Pencere ve kapıları çok ince ve hendesi şekiller ile süslüdür. Kapının üzerindeki süslü bir hatla ve girift olarak yazılmış kitabede şu yazılar okunmaktadır:

Bismillâhirrahmanirrahim, Emere bünşa hazel camiülmübarek essultanül azam maliki

(2)Artemis:Mehtap vessayt ilahesidir. Jüpiterin kızı Apollonun kardeşidir.Romada ismi (Diyan) dır. İffetin memeli bakire ve hasna bir kız şeklinde tasvir olunurdu. Seyyahlar karanlık gecelerde tehlikeli tesadüflerden kurtulmak için Artemis namına bir kara köpek boğazlardı. İlyada Artemis «Altun oğlu, altun tahtlı, altun dizginli tasvir eder.Artemis da-ima sarp ve تنها dağ yollarını aydınlatır; avcılara rehberlik ederdi. Efesteki artemis Yunanistandaki gibi bakire bir kız değil memeleri sütle dolu bir kadındı; bir örtü ile sarılı ve kundaklı tasvir edilirdi. Efesteki artemis mabedinde (Hiyerodol) ler mabet hadimleri meşhurdu.

Burada yapılan ayinin debdebesi heykel ve menkuşatın ihtiyacı buraya bir çok zairler celbederdi. Evlat acısı ile dilhun mümessili olan (Niyobi)ye bu da acıdı.

rıkabül ümem [aşınmıştır] Elmuşlimin Mubarezettin İsa bin Muhammet bin Aydın Halledallâhü mülkehü amel Ali ibnüddenişki ve ketebehü tası şehre şaban müstehil sene sitte ve sebiri ve seba mie.776

Camiden içeriye girmiştik. Avlunun ortasında asırdide bir ağacın altında müsemme-nüşşekil bir şadırvan mevcu-diyetini gösteren yontma taşlar görüliyordu. Binanın içinde kubbe kemerlerine istinat vazifesini gören istilâktik başlıklı porfirden dört sütun vardırki irtifaları on ve muhiti daireleri üç metro yirmi santimi bulur. Bunların mısırdan buraya getirildiği zannedilmektedir. Camiin bu gün tek yıkılmağa müheyya bir minaresi kalmıştır. Putperestlerin ve bizanslıların eserlerini görerek yorulan vücudum bu ölmez Türk hakkı karşısında dinçleşmişti.. Kahraman dedelerimin ince zevkleri karşısında kendimden geçmiştik. Burada kalabalık cemaatlariyle kılınan teravih namazlarını kurban bayramlarında alınan tekbirlerin kubbelere çarpan aksi sadaları duyar gibi oluyordum.. Yanık sesli müezzinlerin gür sesli hafızların ruhlarında uyandırdığı ürpermeleri içimde duyuyordum. Düşünce ve hatıralarımın ağırlığı başımı hürmet ve hayretle İsa beyin Aydın oğullarının namaz kıldığı ve şamlı Ali ustanın yapmak için ömür tükettiği çıplak mihrapların önüne yere eğildim öyle tahayyül ettiğiki bu harap mabedin küf kokan toprakları içinden, kokular glen sütunları arasından bir kahraman çıkacak ve bana:

Gönül

Açıldı cehennemın kap karanlık kapısı;
Derinden ışıdıldı bir deniz hışurtısı.
Uyarak en sıhırlı, en hazin bir besteye;
Zulmetler yavaş yavaş başladı inlemeye
Saçarak her tarafa kıp kırmızı zehirler;
Sahillerde dolaştı yılan gibi nehirler.
Denizden fışkırırken için için alevler;
Derinlerden haykırdı dalgalar gibi devler,
Boralar, furtunalar, zehirli kasırgalar,
Gürülderken devleşti, ejderleşti dalgalar
Köpürmüş canavarlar bir uçtan öbür uca
Koşuşlu kasırgalar birer kırbaç urunca.

Deniz, nehir ve tufan müşıldarken uykuda,
Güneş yüzlü Periler kanatlandılar suda.
Sardı bütün denizi Perilerin şen sesi,
Furtunanın kesildi hazin hazin nefesi.

M. Nuri

Bir Gezinti

—Hamdi Zühtüye—

Gönüllere germişti akşam koyu sisini
Çamlardan uzatırken gök gümüş tepsisini;
Düşmüştü yolun kumsal, engin sahile kadar!
Yollarının üstünde bir ben, bir de gölgem var..
Saçlarımı okşarken munis rüzgâr nefesi,
Hızla sarstı ruhunun birden bir baş dönmesi.
Dumanlanan gözünde bir hatıra canlandı;
İçinde ta! maziden kalma bir kandil yandı
Aradım elâ gözlü o şen kız nerde diye
Esen rüzgâr ses verdi gurbet ellerde diye!

18 - 6 - 929 İzmir

Sait Oğuz

İzmir - 929
Hikmet Turhan

YAĞMUR

Muallimim Faik Tulunay Bey:

Çarpık taşlı kaldırımlarının ortasından sular akan, küçük mahallenin hemen yokuşu başındaki evlerin birinde otururdu. Anası babası çoktan ölmüş olacaktı. Saçaklarının siyah çürük pervazları altında birer ölü gözü gibi sırtan kâğıt yamalı pencerelerin çürük kafesli cumbaları önünden bütün insanların yorgun argın yollara döküldüğü, yokuşlara tırmandığı bir zamanda, elinin küçük mendiliyle geçişine bakılırsa bekardı.

Her akşam kalın bastonunu taşlara dayaya dayaya, eğri yokuşu aynı adımlarla çıkar, yeşil boyalı küçük bir evin önünde aynı öksürüklü hareketlerle beklerdi.

Yaşı hemen otuzu geçmiyordu. İri yorgun gözleri her şeye dönen her şeye çevrilen esrarlı bir adese gibi önüne gelen bütün eşyanın en hurda teferruatına kadar nüfuz ederken; onu kollarında kâğıt tomarları, elinde bastonuyla dalgın ve perişan bir halde görenler, hiç aldırmadan geçerler, belki içlerinden biraz içlileri bir betmest kalem memuru sandıkları bu vücudu erken yorulmuş adama acırlardı.

Fakat onda bilinmez bir hâl vardı! Halinden bezgin hakkindan şikâyetçi değildi; her yerde gezer, her yerde dolaşır, nerde ararsan görünür, yakın gören gözlerle her

şeyi algın algın seyretmekten büyük bir zevk duyardı.

İndinde hayatı karanlık bir galeri içinde çatlak koğuklarda geçirmek; köstebek yarasa nev'inden hayvanlara yakınsırdı.

Onun için daima gezer. «Tabiatın küçük bahçesi» dediği kayaları arasında boş koğuklar saklıyan geniş ufuklu deniz kenarlarını, gizli yokuşlarla iki tarafında güvem ormanları türeyen bağ içlerini, yıkık evleri, birbirini iten çarpık omuz, çürük saçan mahalle aralarını usanmaz bir sevgi ile dolaşmaktan büyük bir zevk duyardı.

Kara şehirde hemen hemen suyunu içmediği bir şadırvan yazılarının tarihini okumadığı bir kitabe, pencerelerinin kafesi arkasından duvarlarının boyasını seçmediği bir ev yoktu. Nazarında bilgilerin hepsi bu tabiat mektebinde görülür, bütün müktesebat burada duyulur, duyulanların gene en samimi olanları buradan alınır.

Kitap kurdu değildi. Olanlara da bütün ömrünü küflü kitapların üzerinde geçirenlere de acırdı.

Hayatın sermedi olan bir ruh ummanına açıldığını bütün duymak duyduğunu duyurmak hissine hürmet ettiği gibi bilir, siyah karanlık gecelerde ıssız evinin duvarlarında oynayan titrek mum hareket-

lerini durgun sarıncıta iç içe açılıp kaybolan su halkalarının silik dairelerini; tabiatın o görünüşüne doyum olmaz, güzelliği gibi sonsuz bir ve citle seyrederdi.

Neden böyleydi? Bazı zamanlar düşünür de küçükken başından esen hoppalık yellerini, sonra bunların sükütu davet eden durgunlukları arasında halini görürdü. Onun da renk renk, çeşit çeşit istekleri vardı. Mevcudiyetini gençliğin hayal kucağına çekken anlarında ne fantazik kâşaneler kurmuş, bütün har dilek istekleriyle hayalini ne temiz ve asude yuvaların yeşilliklerine bırakmıştı.

Fakat ne vakit ki görgüsü insanlık âleminin yüz örtüsünü açmağa ve gözlerini büyütle bildiği kadar büyülttüğü maktaların çirkin sirlerini görmeğe muvaffak oldu, o zaman hayat! onun için bitirimsiz bir görüş, duyuş, anlayış çölünün oratasında kumlar içine akan bir ırmak oldu.

Bütün bilgiler.. Ruh, sevgi zekâ tıştan gelen bir mailikdışa giden bir mailiğe dönen mafevkattabia şeylerdi.

Elbet bir gün onun akıbeti gene bir zerresi olduğu geniş engine karışacaktı.. Fakat; bu yoran hırpalıyan çorak yolun tatsızlığı!

Bundan tat ummak saadetinin manasını acı bir hırsla

kavrayıp gülüşen insanların hallerinden de gülünçtü. Bir fırsat olsada; muvakkat zevki için müebbet zevkinden vaz geçen ve «Yer yüzünün Venüsü»nde zevki tadanlara her şeyi öğretse; bütün saadetlerin semavi bir kuvvetin kadir elinde olduğunu; ancak bunun bir cüzü olan ruhlarımızın, vücut denen et ve kemik kafeslerle manevi bir âleme irtika eden bir merdivenin dayalı durduğu yer yüzüne bırakıldığını her kese duyursaydı!

Ezeli olan saadet oradaydı. Yer yüzünün hayatı yükselip yükselip çıkılan sonra gene aynı yerlerden bütün hatıraları bir his bastonuyla kurcalayıp inilen bir tepe tırmanışı olduktan sonra doymaz bir dünya tamamı neye yarar; yalnız uzviyeti için tüfeyli yaşıyan gözsüz sülükler gibi, eyiliği her şeyi bırakarak hayır çerçevesinden çıkmak ne boş olurdu.

**

Ağır vücudunu gene bu hisle gezdiriyordu.

İçinde beliren bilinmez istekle çarpık karın yamruk yüz sokakları geçmek, bayırları aşmak, mezar taşlarını okıya okıya, ıslak avlular, sarmaşıklarla süslü kahve önlerinden yayılan yollara karışarak, kırılara çıkmak istedi.

Ortalığın vakitsiz bir güneşle kızıştığı, otlu duvar üstlerinden don saçaklarından hafif bir buğunun göklere uçuştığı bir öğleydi.

Böyle zamanlarda gezmek ne eyi idi; hem gene hiçte işi yoktu. Etrafı servilerle sarıvari sarılı yola girdi. Rüzgâr hırçın bir lodosa çevirmiş, top-

rak kaldırımlardan sıra sıra toz alaylarını kaldırıyor, yeşil pervazlı demir pencerelerden paçavralar sarkan mezar duvarları dibinde dilenciler bekleyiyordu.

Hava öfkeliydi. Bulut yığınlarının ara ara kabarıp karmasına bakmadı. Böyle zamanlarda tabiatın yüzüne ne nazlı bir gösteriş vurulur. Çiçeklerden, ağaçlardan, kuşlardan ortalığa ne esrarlı bir musiki yayılırdı. Kendi kendine:

— «Ruhları görmiyenler duymıyanlar ne betbaht!» dedi. Ağır ağır yürüdü. Yolları.. Küçük merdivenli kapıları önünde kirli yüzlü çocuklar bekleyen evleri, sarmaşıklar kargılarla sarılı loş gölgeliklerinde arkasız hasır sandalyalar dizili köy kahvelerini ardında bıraktı. Hava fenalaşıyor, siyah bulut alayları başında seyirdip büyüyorlardı.. Yağmur yağacak dedi. Fakat yaz yağmuru ne zarar.. Hem bunun böylesine ahmak ıslatan derlerdi. Ne de olsa insanı korkutamazdı O böyle havaları arsız çocuklara benzetirdi. Köpürür, hırçınlaşır, haykırır, ağlar ve az sonra.. Küçük bir kaç damla göz yaşı döken gözler derin bir mailiğe bakar, az evel ağlıyan o hırçın yüz her zamankinden fazla bir rahavetle dolar taşardı!

Zaten yağmur tabiatın duşuydu.. Bütün çiçekler, dallar yapraklar yavaş yavaş kapanan semanın altında zaman zaman soyunurlar, narin vücutlarını kimsenin görmediği bu loş hamam kubbesi altında yıkanırlandı.

Durduğu yerden başını kaldırdı ve kirpiklerinin seyreke aralıklarından her zaman yaptığı gibi uzun uzun göğebaktı. Acayip havada deminden beri sürüklenen bulut alayları başının üstünde bir birine takılarak büyümüşler ortaya koyu bir karanlık, tuhaf bir yağmur kokusu bırakmışlardı.

Kafasını salladı.

O hiç bu kadar dalgınlık etmezdi. Yağmur yağacağını bir fırtına kopacağını daha evelden saati saatına bilirdi.. Ona bu gün ne olmuştu. Hızlı hızlı koşturdu, asma kütükleri arasından, zeytin diplerinden geçti yıkık bir bağ kulesi bulmaktan başka çare yoktu.

**

Elbisesinin paçasından sular akıyor ve o dalları kamçıyan yağmur danelerine baka baka düşünüyordu.

Maltız taşlı bir köşkün sofasındaydı; burayı bulasıya kadar alnının derisi patlamıştı. Bir saat kadar bardaktan boşanan yağmur altında koştuğu halde başını sokacak bir yer bulamamıştı. Önce etrafı çit duvarlı bir avluya sokulacak oldu, merkep yavrusu kadar iki iri köpek üstüne saldırdı. Az kalsın parçalıyordu. Küçük bir bağ kulesini gözüne kestirdi, kapısı önünde kendisine yan gözle bakan bekçi kılıkli bir adam gördü, çekindi.

Şimdi bu koca evde onu demin sırsıklam sığındığı kapı önünden çekip içeri alan arap karısından başka kimse yoktu.

Yalnız kapıları halı perdelerle kaplı odalardan birinin aralığında kuran okıyan ya-

nık bir kadın sesi geliyor , mahzun bir çocuk çehresi kendisine bakıyordu. Yakup selim kapalı bir terbiye görmüştü. Nede olsa hiç tanımadığı bir ev içinde bulunuyordu, onun için arap karısının kaynatıp fincan fincan verdiği ıhlamuru âdeta zehir içer gibi içti . Ömründe hiç bir musiki onu bu günkü kadar vecd ü istigrak âlemine götürmemiş ve o ömründe bugünkü kadar kapalı bir ev görmemişti.

Her gün gidip geldiği mahalle mektebinde mini minilerinin ona bir yadigârı daha vardır ; Küçük çocukları çok severdi . Bu sevgi ile yanına

yaklaşan çocuğu cesur bir baba tavrı takınarak okşadı; başka bir şey düşünemezdi. Mangalda kuruyan elbiselerini geçirirken kendi kendine düşünüyordu: «bu evde bir esrar var ah ! bu kapatılan , uyutulan evlerimiz, bunlar içinde sönen söndürülen çocuklar..

Ne oldu ? Ne vardı?.. bu adamlar da ne arıyor , fakat O ne arıyordu?! bu suali kendisine sordukları zaman şaşırdı ve sırtına kalkan yumruklar sopalar altında köy karakoluna doğru yürümekten başka çare olmadığını artık anlamıştı.

*
*
*

Beş gün sonra . . . Şehrin basık tavanlı Şeriat mahkemesinin yeşil sarıklı hakimi şöyle bir karar okıyordu :

« Geçen cuma günü ortalığı kırıp geçiren kasırga hengâmında (. . . .) bağlarında kurenadan (. . . .) Paşanın köşküne girip harimine sataşan muallim taifesinden (. . . .) efendinin bu nabeca hareketi civar komşularının şahadetleriyle sübut bulmağla şahsı mezburun badema silki devlette hiç bir yollu istihdamına cevaz vermeyişi şeriatı mübeccele iktizasındandır .» Allah böyle şeriatların ruhunu kabzetsin ...

1928 - 1 - 10 - İzmir

Nihat

Bir rica

FIKİRLER; ikinci senesini ikmal etmek üzere olduğu halde abuna bedellerini göndermiyen karilerimizin şahsen müracaat etmeğe mahâl kalmadan abunelerini göndermelerini bilhassa rica ederiz .

Yüksek hayat yüksek duygularla olur, onları milliyetimizde bulduğumuz gün en bahtiyar günümüz olacaktır « **VATANDAŞ TÜRKÇE KONUŞ** » derken aynı zamanda o , vatandaşa başka milletlerin lisanını öğrenme demiyoruz . lâkin « **VATANDAŞ TÜRK MALI KULLAN** » denilirken ona ilâve edilen cümle şudur : « **EGNEBİ MALI KULLANMA KENDİN YAP KENDİN KULLAN** » en büyük milliyet en büyük azimlerle eşdir arkadaş . . .

İmtiyaz sahibi ve Mes'ul müdürü : **Ahmet Hikmet**